

Tulevased USA presidendid Tallinnas

Tallinna on korduvalt külistanud mehed, kellest hiljem said USA presidendid.

Senaatorite Hillary Clintoni ja John McCaini külaskäigu ajal Tallinna 2004. aasta augustis kirjutati palju, et ühest või teisest võib saada järgmine USA president. Ent ükskõik kes ka ei võidaks 4. novembril toimuvaid presidendivalimisi, poleks siiski ei McCain ega Clinton (kes külastas Tallinna ka esimese leedina 1996. aasta juulis) esimene Ühendriikide president, kes on enne ametisse astumist käinud Tallinnas. See au kuulub John Quincy Adamsile (1767–1848), kes oli järjekorras teise USA presidendi, John Adamsi poeg.

John Quincy Adams külastas Revalit 1814. aasta mais ja valiti järjekorras kuuendaks Ühendriikide presidendiks aastal 1825. Kui aga võtta arvestuse aluseks ainult iseseisva Eesti Vabariigi külastused, siis kuuluks see au John Fitzgerald Kennedyle (1917–1963), kes külastas Tallinna 1939. aasta mais ning valiti 35. Ühendriikide presidendiks aastal 1961.

1814 – John Quincy Adams Revalis

John Quincy Adams

Pärast 1803–1808 kestnud ametiaega Massachusettsi osariigi senaatorina nimetati Adams USA esimeseks saadikuks Vene keisririigis ja esitas tsaar Aleksander I-le volikirjad 5. novembril 1809. Adams määrati uuele kohale tänu oma varasematele kogemustele selles maailmanurgas. Aastatel 1780–1783, alles teismelisena, oli ta töötanud sekretäri ja tõlkijana saadik Francis Dana

juures, kui alles tunnustamata Ameerika kolooniad püüdsid tagajärjetult leida Venemaa toetust Suurbritanniaga peetud Iseseisvussõjas (1776–1783). Naastes Sankt-Peterburgi juba USA valitsuse saadiku ülesannetes, jäi Adams sinna 1814. aasta aprillini, mil ta määrati juhtima Genti rahulepingu (1814) komisjoni. Selle lepinguga lõpetati vastse Ameerika vabariigi teine Suurbritanniaga peetud sõda ehk nn 1812. aasta sõda.

Pärast saadikuteenistust Londonis Court of St Jamesis (1815–1817) nimetas viies USA president James Monroe Adamsi oma riigisekretäriks. Adams teenis riigisekretärina aastatel 1817–1825, mil temast sai 1824. aasta vaidlustatud valimiste järel järjekorras kuues president. Riigisekretärina osales Adams USA valitsuse ühe esimese välispoliitilise tegevuskava koostamises, mis hiljem sai tuntuks Monroe doktriini nime all. Monroe doktriin kuulutas, et Euroopa suurriigid ei peaks sekkuma Ameerika mandri siseasjadesse.

Ehkki Adams võis külastada Vene keisririigi siinset provintsi juba kahe varasema diplomaatilise missiooni ajal, võttis ta maismaareisi Revalisse teadaolevalt ette 1814. aasta kevadel, et lahendada üks konsulaarametiga seonduv probleem. Nimelt oli USA kohalik konsulaaresindaja Revalis – baltisakslane Diedrich Rodde – esitanud USA Sankt-Peterburgi konsuli, Philadelphiast pärit Levett Harrise vastu korruptsioonisüüdistuse.

Kuigi seoses 1812. aasta sõjaga ei olnud ükski USA laev kahe aasta vältel Läänemere sadamatesse jõudnud, nõudis konsul Harris Roddelt endist viisi “ülalpidamistasu”. Selle ja teiste korruptsioonisüüdistuste tõttu ei nimetatud konsul Harrist hiljem saadikuks, vaatamata tema pikaajalisele teenistusele Venemaal (või just selle tõttu). 1803. aastal oli just konsul Harris esimene Sankt-Peterburgi lähetatud ametlik USA valitsuse esindaja. Samuti oli ta teeninud Adamsi äraolekul ja pärast saadiku lahkumist korduvalt asjurina. Hiljem kirjutas Adams Harrise kohta: “Ta teenis oma ametit tohutu kallilt edasi müües vürstliku varanduse.” Harris vabastati avalikust teenistusest 1816. aastal ega pöördunud sinna enam kunagi tagasi. Veel aastaid käis tema nimi läbi ohtrateist kohtuasjadest. Kolm nädalat jäävangis

Juhtumisi pidas Adams põhjalikku päevaraamatut, kus on üksikasjalikult kirjas kõik sündmused 1. maist 20. maini Revalis, mil ta kolm nädalat ootas jääolude paranemist Soome lahel – kaasa arvatud ebaõnnestunud katse lahkuda 16. mail. Ilmselt oli Adams Revalist sisse võetud. 7. mai päevikusissekanne ütleb: “Tegin jalgsi ringi ümber terve linna, sisenedes samast väravast, kust välja läksin. Selleks kulus täpselt nelikümmend seitse minutit, järelkult oli teekond täpselt neli versta ehk kaks ja kaks kolmandikku miili. Siin on seitse üksteisest eri kaugusele jäävat väravat, tühi vallikraav ja tornidega müür. Linn on väga vana ja ehitatud gooti stiilis: tänavad on kitsad ja kõverad, hooned enamikus tellistest, mis on üle krohvitud, mõned ka kivist.

Majadel on kivikatused, millel on väga järsk kalle; hooned on otsaga tänava poole. Sellises kohas tekib tunne, nagu oleksid sattunud 12. sajandisse.”

14. mail külastas ta Kadriorgu, kirjeldades seda kui “paleed, mis jääb linnast umbes miili kaugusele ja mille Peeter Esimene ehitas oma keisrinna Katariinale”. “Hoone on väike, aga aiad on avarad ja rajatud tolaeagse moe järgi. Maja ühes nurgas on kolm punaseks värvitud

telliskivi, mille väidetavasti pani sinna Peeter oma käega. Ülejäänud on krohvitud. Tavaliselt resideerib siin provintsi kindralkuberner Oldenburgi vürst.

Aga praegu teda ei ole. Aedade serval on väike kasarmuküla, mis mahutab rügemendi sõdureid, ja eemal künkal, kus aiad lõpevad, seisab tuletorn. Tulekambris on viis lampi, kambriil on uks, mis avaneb lahe poole, ja üks lamp on veel ukse kohal. See on Revali ümbruse kõige kõrgem punkt, kust avaneb tore vaade linnale, sadamale, lahele ja ümberkaudsetele aladele.

Nägime sadamasse sisenemas üht väikest laeva, mis oli tänavusel hooajal esimene. Sadam ja laht on ikka veel jääs, aga pangad ei ole eriti suured ja paistab, et laht on läbitav.”

Lisaks mitmetele ametlikele visiitidele ja Venemaa Napoleoni üle saavutatud võidu pidustuste jälgimisele avanes Adamsile võimalus heita pilk ka Eesti eliidi argielule: ta käis ooperis ja ballil, einestas kaupmeestega ja mängis valitsusametnikega kaarte ning jõudis isegi avalikku sauna.

Esimesel pühapäeval käis ta saksakeelsel jumalateenistusel toomkirikus, järgmisel aga külastas üht teist kirikut, et kuulata eestikeelset teenistust. Samuti jalutas ta läbi terve linna, imetledes korduvalt Toompealt avanevat vaadet: “Õhtupoolikul jalutasin [–] Toompeale – künkale, kus seisab linna kindlus ja kust avaneb tore vaade sadamale ja lahele, rannalähedastele saartele ja maale.” Need on mitmekesised ja terased tähelepanekud, mis avanevad kui põnev aken 1814. aasta Eesti ellu.

Teise maailmasõja puhkemise eel külastas Tallinna John F. Kennedy.

JOHN FITZGERALD KENNEDY

Born May 29, 1917, in Brookline, Massachusetts. Prepared at The Choate School. Home Address: 294 Pondfield Road, Bronxville, New York. Winthrop House. *Crimson* (2–4); Chairman Smoker Committee (1); St. Paul's Catholic Club (1–4). Football (1), Junior Varsity (2); Swimming (1), Squad (2). Golf (1). House Hockey (3, 4); House Swimming (2); House Softball (4). Hasty Pudding-Institute of 1770; Spee Club. Permanent Class Committee. Field of Concentration: Government. Intended Vocation: Law.

HARVARD YEARBOOK

Täpisealt 125 aastat pärast John Quincy Adamsit, 1939. aasta maikuu külastas Eestit üks teine heast Bostoni perekonnast pärit ameeriklane. Harvardi üliõpilane (sama ülikool oli ka John Quincy Adamsi alma mater) John Fitzgerald Kennedy võttis kolmandal õppeaastal semestri

akadeemilist puhkust, et veeta seitse kuud Euroopas töötades ja ringi reisides. Tema isa Joseph P. Kennedy, tolleaegne USA saadik Suurbritannias, hoolitses poja reisi korraldamise eest sellega, et kirjutas oma kolleegidele üle Euroopa sellesisulised kirjad.

Uudis täitis suuremate USA ajalehtede seltskonnaküljed. 1939. aasta 24. jaanuaril teatas Christian Science Monitor: "Olles veendunud, et reaalne töökogemus diplomaatilistes ringkondades välismaal annab selguse, kas ta soovib pärast ülikooli lõpetamist riigiteenistusse astuda, asub USA Londoni suursaadiku teine poeg John F. Kennedy tuleval nädalal teele, sihiks Ameerika saatkonnad Pariisis ja Londonis. Noor Kennedy kavatseb suunduda esmalt Pariisi saatkonna juurde, kus ta veedab poolteist kuud. Seejärel on kavas asuda Londonisse. Ta ei tea veel täpselt, mis töö teda ootab. "Mind võib nimetada privileegidega jooksupoisiks," ütles ta." Samal päeval ilmus sarnane sõnum New York Timesis, järgmisel päeval aga ka Los Angeles Timesis.

Järgmisena andsid USA ajalehed teada Kennedy ärasõidust. Oma "Kes on kes?" veeru ookeanireisijate alajaotuses nimetab New York Times John F. Kennedyt kohe pärast lord ja leedi Kemsleyd ja eespool mitmetest silmapaistvatest kaasreisijatest, nagu viiulivirtuoos Yehudi Menuhin.

Kuigi teise laeva nimekirjas, kohtab samas loetelus ka USA endist Eesti, Läti ja Leedu saadikut Arthur Bliss Lane'i, kes parajasti naasis oma tööpostile Jugoslaavia saadikuna.

New York Times trükkis järgmisel päeval ära veel ühe sõnumi: "USA Suurbritannia suursaadiku poeg John F. Kennedy asus eile Cunard White Stari liinilaevale Queen Mary. Oma sõnul võtab ta Harvardist poole aasta pikkuse õppepuhkuse, et töötada Ühendriikide saatkondades Pariisis ja Londonis. Mr Kennedy ütleb, et naaseb Harvardisse sügisel. Ta lisas, et on oma kolmanda kursuse teise semestri õppeülesanded "kõik ette ära teinud"."

Elu õppetunnid

Kui mitmed USA diplomaadid, nagu näiteks saadik Eestis ja Lätis John C. Wiley ja tema naine Irena, tervitasid noore Kennedy tulekut, siis paljud ei olnud noorukist, keda sõbrad kutsusid lihtsalt Jackiks, sugugi nii vaimustatud.

Oma mälestusteraamatus (1967) kirjutab saadik Wiley kolleeg ja endine Tallinna asekonsul George F. Kennan: "Meile [USA Praha saatkonda] tuli telegramm Londoni saatkonnast, millest võis lugeda, et sealne saadik mr Joseph Kennedy oli leidnud sobiva aja [august 1939] saata üks oma noortest poegadest tutvumisreisile Euroopasse ja et meie töö pidi olema leida talle võimalus piiriületuseks ja läbipääsuks Saksa väeliinist, et ta saaks täiendada oma reisimarsruuti Praha-külastusega."

Kennan jätkab: "Me olime maruvihased. Joe Kennedyt tunti mitte just erilise karjääriteenistuse [USA välisministeeriumi] sõbrana ja paljud meist, selle põhjal mis me temast teadsime, vastasid sellele leigusele lahkelt samaga. Tema pojalt polnud ametlikku staatust ning meie silmis oli üpris

kindlalt tegu tõusiku ja lollpeaga.

Mõte, et ta võiks leida või ette kanda Euroopast midagi, mida me juba niigi ei teadnud või millest polnud juba ettekannet tehtud, tundus (ja mitte põhjendamatult) täies ti jabur. Uskumatu, et niigi kiirel ajal tuli veel kulutada aega tema reisi organiseerimisele.

Viisaka, ent tüdinud punktipealsusega nagu ikka tööga koormatud diplomaadid, kes on sunnitud tegelema väsitavate kaasmaalastega, kes kipuvad paikadesse, kuhu neil vähimatki asja pole, korraldasin talle pääsu läbi Saksa väeliini, lasin ta Prahasse eskortida, hoolitsesin, et talle näidataks kõike, mida ta tahtis, võimaldasin tal ruttu minema sõita ja siis, tundega “nüüd on see tehtud”, pesin oma käed puhtaks – või vähemasti nii ma arvasin.”

Kennani mälestused on suurepärase allikas seetõttu, et heidavad valgust vanema mehe suhtumisele kunagisse upsakasse noormehesse. Olles teeninud 1961–1963 president Kennedy palvel Jugoslaavia suursaadikuna, kirjutab Kennan: “Oleks keegi mulle tookord öelnud, et kõnealuselt noormehes saab kunagi Ühendriikide president ja minust diplomaatilise esinduse juhina tema alandlik ja imetlev teener, siis oleksin arvanud, et ütleja või ma ise oleme peast segi läinud. Ühe suure elu õppetunni sain, kui tookordne juhtum mulle aastaid hiljem Belgradi kabinetis istudes meelde tuli ja tõde ootamatult ja ehmatavalt selgines. Just sellised vapustused, mis enamasti tulevad liiga hilises vanuses, näitavad laiutavale egole koha kätte.”

Wileydega Riias ja Tallinnas

Erinevalt Kennanist hakkas noor Kennedy Riiga saabudes Wileydele kohe meeldima ning nad kutsusid ta oma katuse alla elama.

Oma mälestusteraamatus “Around the Globe in 20 Years” (1962) kirjutab Irena Wiley, kes muuhulgas oli andekas skulptor: “Jack, tookord alles nooruk, tuli meie juurde Riiga, kui ma tegin parajasti oma lemmikpühaku Lisieux’ Püha Theresa altarit. Altar koosnes pühaku elu stseene kujutavatest väiksematest paneelidest. Ühel neist kummardub ingel tema kohale, kui ta kirjutab raamatut, mille pärast teda armastati isegi mittekatoliiklaste seas. Mul oli puudu inglil modell ja Jack oma lokiis juuste ja nooruslikult puhta ilmega oli sõna otseses mõttes Jumala kingitus. Ta poseeris mulle kannatlikult, ja tänuks selle eest on ta nüüd ainus Ameerika president, kelle kuju on Vatikanis, kus see altar nüüd asub.”

Wileyd korraldasid noorele Kennedyle mai keskel ka sõidu Eestisse. Saadik Wiley ja Irena Wiley sõitsid 19. mail läbi Valga Tallinna, et noore Kennedy saabumise ajaks seal olla. Kennedy jõudis Tallinna lennujaama kolme päeva pärast, 22. mail Poola lennukiga, mis kandis tähist SP-BGK. Varssavist algav lend kulges tavaliselt vahemaandumisega Riias ja Königsbergis.

Oma lühikese, kahepäevase Tallinnas viibimise ajal ööbis Kennedy üsna tõenäoliselt Wileyde juures nagu Riiaski. Mis tähendab, et ta peatus nende residentsis Vabaduse väljak 7, praeguses Tallinna linnavalitsuse majas. Kahjuks ei pidanud Kennedy oma 1939. aasta Euroopa-reisi aegu päevikut ja ükski tolleaegne Eesti ajaleht ei tunnetanud Wileyde noore külalise potentsiaalset

ajaloolist tähtsust.

Ainsad Kennedy Eestis-käigu kohta ülestähenduse teinud inimesed olid Eesti piirivalvurid, kes registreerisid esmalt tema riiki saabumise ja seejärel ärasõidu 24. mail 1939 läbi Narva piiripunkti. Ainus inimene peale tema, kes sel päeval Narva kaudu Eestist lahkus, oli Nõukogude diplomaatiline kuller. Mõlema reisisihtkoht oli Nõukogude Vene, mis oli ka järgmine peatuspunkt Kennedy Euroopa-reisil.

Lisaks Eesti, Läti, N Liidu, Inglismaa, Prantsusmaa, natsi-Saksamaa ja Tõehhoslovakkia külastamisele peatus Kennedy tol suvel Leedus, Poolas, Ungaris, Rumeenias, Türgis, Egiptuses ja Palestiinas. Viibimine Euroopas, kui Saksamaa sissetungiga Poolasse 1. septembril 1939 algas Teine maailmasõda, andis noorele Kennedyle tol suvel põhjaliku poliithariduse.

Turvaliselt koju jõudis ta 21. septembril Pan Americani lennukil Dixie Clipper. Järgmisel päeval trükkis New York Times ära naeratava Kennedy foto ja teatas: "Reisijate hulgas oli John - Kennedy, USA Suurbritannia suursaadiku Joseph P. Kennedy 22aastane poeg. Mr Kennedy, kes reisis diplomaatilise passiga, aitas isa tema töös. Nüüd alustab ta Harvardis oma viimast - õppeaastat."

1940. aastal kirjutas Kennedy oma Harvardi diplomitöö Suurbritannia järeleandmistest natsi-Saksamaale Münchenis, toetudes suuresti Euroopa-reisi ajal kogutud infole. Isa õhutusel töötas ta selle hiljem ümber raamatuks "Why England Slept" ("Miks Inglismaa magas", 1940), mis kujunes bestselleriks.

Saanud Teises maailmasõjas juhuse läbi sõjakangelaseks, kui tema torpeedopaadile PT-109 sõitis Vaiksel ookeanil otsa Jaapani hävitaja, valiti Kennedy 1946. aastal Bostoni kongresmeniks ja sai seejärel, 1952. aastal, Massachusettsi senaatoriks. 1960. aastal võitis ta USA presidendivalimised. John Kennedy oli presidendiametis 20. jaanuarist 1961 kuni atentaadini 22. novembril 1963.

Oma kahepäevase Tallinnas viibimise ajal peatus Kennedy Wiley'de residentsis aadressil Vabaduse väljak 7, praeguses Tallinna Linnavalitsuse hoones. (Foto: Eesti Filmiarhiiv)